

ZAMONAVIY INGLIZ TILIDAGI NEOLOGIZMLARNING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI VA ULARNING O‘ZBEK YOSHLARI NUTQIGA TA’SIRI

Rajabova Fayyoza Jahongir qizi

Turon universiteti, Filologiya fakulteti,

Ingliz tili yo'nalishi talabasi

Elektron pochta: frajabova072@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola zamonaviy ingliz tilida paydo bo‘layotgan yangi so‘zlar (neologizmlar)ning yasash usullari va ularning globallashuv jarayonida o‘zbek yoshlari nutqiga kirib kelish masalalarini tadqiq etadi. Tadqiqotda internet, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli texnologiyalar ta’sirida shakllangan neologizmlarning lingvistik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Maqola davomida yoshlar nutqidagi "vibe", "cringe", "ghosting" kabi neologizmlarning o‘zbek tili grammatik qoidalariga moslashishi (kodsizlanish fenomeni) misollar orqali yoritib beriladi.

Kalit so‘zlar: Neologizm, zamonaviy ingliz tili, sleng, ijtimoiy tarmoqlar, globallashuv, lingvistika, o‘zbek yoshlari nutqi, blending, internet tili, leksikografiya.

Kirish

Til jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan murakkab va doimiy ravishda rivojlanib boruvchi ijtimoiy hodisadir. Har bir davrning siyosiy, iqtisodiy, madaniy hamda texnologik o‘zgarishlari til tizimida yangi birliklarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘ladi. Ayniqsa, XXI asrda globallashuv jarayonining jadallashuvi, internet texnologiyalari, raqamli kommunikatsiya vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning keng ommalashuvi dunyo tillari leksikasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Bunday jarayon natijasida yangi tushunchalarni ifodalovchi neologizmlar tilning faol qatlamiga kirib kelmoqda. Zamonaviy ingliz tili bugungi global kommunikatsiyaning asosiy vositalaridan biri sifatida yangi so‘zlarning eng yirik manbai hisoblanadi. Ingliz tilida shakllanayotgan “vibe”, “ghosting”, “cringe”, “streaming”, “follower”, “cancel culture”, “blogger”, “trend” kabi neologizmlar nafaqat ingliz tilida, balki boshqa tillar, jumladan o‘zbek tiliga ham faol ravishda kirib bormoqda.

Neologizmlar tilning yangilanishi va boyishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ular yangi texnologiyalar, zamonaviy hayot tarzi, internet madaniyati va yoshlar kommunikatsiyasini ifodalash uchun xizmat qiladi. Shu sababli neologizmlar tilshunoslikning dolzarb tadqiqot obyektlaridan biri sifatida qaralmoqda. Zamonaviy ingliz tilidagi yangi leksik birliklar asosan metaforizatsiya, metonimiyalashuv, blending, abbreviatsiya, semantik kengayish va slenglashuv kabi lingvistik jarayonlar orqali yuzaga keladi. Ushbu birliklar qisqa vaqt ichida ommaviy kommunikatsiya vositalari orqali keng tarqalib, turli tillarning leksik tizimiga kirib boradi. O‘zbek yoshlari nutqida ham ingliz tilidan kirib kelgan neologizmlar kundalik muloqotning faol unsurlariga aylanmoqda. Masalan, “like bosmoq”, “blok qilmoq”, “story

qo'yish", "trendga chiqmoq", "post tashlamoq" kabi birikmalar yoshlar nutqida tez-tez qo'llanilmoqda.

Bugungi kunda yoshlar tili zamonaviy leksik o'zgarishlarning eng faol maydoni hisoblanadi. Chunki yosh avlod internet, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalardan eng ko'p foydalanuvchi qatlam sanaladi. Natijada inglizcha neologizmlar o'zbek tilining grammatik va fonetik tizimiga moslashib, yangi nutqiy shakllarni hosil qilmoqda. Ayrim hollarda bunday birliklar o'zbekcha qo'shimchalarni qabul qilib, mahalliylashgan ko'rinishda ishlatilmoqda. Masalan, "bloggerlik", "followerlik", "bloklamoq", "skrinlamoq", "storilamoq" kabi shakllar tilning moslashuvchanligini ko'rsatadi. Bu esa o'zbek tilining yangi kommunikativ muhitga mos ravishda rivojlanayotganini namoyon etadi. Shu bilan birga, neologizmlarning haddan tashqari ko'payishi milliy tilning leksik boyligi va til madaniyatiga ham ma'lum darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayrim xorijiy birliklarning o'zbekcha muqobillari mavjud bo'lsa-da, yoshlar orasida asosan inglizcha variantlarning qo'llanishi kuzatiladi. Bu holat esa tilshunolar oldiga neologizmlarni me'yorlashtirish, ularning qo'llanish doirasini aniqlash va milliy til imkoniyatlarini saqlab qolish kabi muhim vazifalarni qo'yimoqda.

Mazkur maqolamda zamonaviy ingliz tilidagi neologizmlarning shakllanish xususiyatlari, ularning semantik va lingvistik jihatlari hamda o'zbek yoshlari nutqiga ko'rsatayotgan ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali kirib kelayotgan yangi leksik birliklarning o'zbek tiliga moslashuv jarayonlari, yoshlar kommunikatsiyasidagi o'zni hamda globallashuv sharoitidagi ahamiyati misollar asosida yoritib beriladi.

Bugungi globallashuv davrida tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayoni yanada kuchayib bormoqda. Ayniqsa, ingliz tilining xalqaro kommunikatsiya vositasi sifatidagi mavqei zamonaviy leksik birliklarning boshqa tillarga tez kirib borishiga sabab bo'lmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, neologizmlar zamonaviy til taraqqiyotining eng faol va dinamik qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ma'lumki, neologizm tushunchasi tilshunoslikda yangi yaratilgan yoki yangicha ma'noda qo'llanila boshlagan so'z va iboralarni anglatadi. Bunday birliklar jamiyatdagi texnologik, madaniy va ijtimoiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq holda shakllanadi. Avvalo, zamonaviy ingliz tilida neologizmlarning shakllanishida internet va raqamli texnologiyalar asosiy omillardan biri ekanligini ta'kidlash lozim. So'nggi yillarda "streaming", "podcast", "hashtag", "repost", "unsubscribe", "spam", "chatbot", "doomscrolling" kabi yangi birliklar kundalik kommunikatsiyaning ajralmas qismiga aylandi. Ushbu neologizmlar dastlab ingliz tilida paydo bo'lgan bo'lsa-da, qisqa muddat ichida boshqa tillarga, jumladan o'zbek tiliga ham kirib bordi. Masalan, o'zbek yoshlari nutqida "post tashlamoq", "story qo'yish", "like bosmoq", "blok qilmoq", "skrin tashlamoq" kabi birikmalar faol qo'llanilmoqda. Bu esa inglizcha neologizmlarning o'zbek tiliga moslashuv jarayoni faol kechayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, neologizmlar turli lingvistik usullar orqali shakllanishi bilan ham xarakterlanadi. Jumladan, blending usuli orqali ikki mustaqil so'z birikib yangi ma'no hosil qiladi. Masalan, ingliz tilidagi "brunch" (breakfast +

lunch) yoki “netizen” (internet + citizen) kabi birliklar bunga misol bo‘la oladi. Bundan tashqari, abbreviatsiya ham zamonaviy internet tilida keng tarqalgan usullardan biri hisoblanadi. Masalan, “LOL” (laugh out loud), “DM” (direct message), “AFK” (away from keyboard) kabi qisqartmalar yoshlar muloqotida tez-tez uchraydi. Mazkur qisqartmalar o‘zbek yoshlarining yozishmalarida ham faol ishlatilmoqda. Bundan tashqari, metaforizatsiya va semantik kengayish jarayonlari ham neologizmlar shakllanishida muhim o‘rin egallaydi. Masalan, ingliz tilidagi “virus” so‘zi dastlab biologik kasallik tarqatuvchi organizmni anglatgan bo‘lsa, bugungi kunda u kompyuter tizimiga zarar yetkazuvchi dasturlar ma’nosida ham qo‘llanadi. Xuddi shuningdek, “cloud” so‘zi dastlab tabiat hodisasi sifatida ishlatilgan bo‘lsa, hozir “cloud technology” orqali virtual ma’lumotlar saqlash tizimini anglatmoqda. Bu holat tilning yangi tushunchalarni ifodalashdagi moslashuvchanligini ko‘rsatadi.

Zamonaviy ingliz tilidagi neologizmlarning o‘zbek yoshlari nutqiga moslashuvi

№	Inglizcha neologizm	Asl ma’nosi	O‘zbek yoshlar nutqidagi qo‘llanishi	Moslashuv shakli	Qo‘llanish sohasi
1	Vibe	Muhit, hissiy atmosfera	“Bu joyning vibe’i zo‘r ekan”	Fonetik va semantik moslashuv	Yoshlar muloqoti
2	Cringe	Noqulay holat, uyatli vaziyat	“Gaplari juda cringe ekan”	Sleng sifatida moslashgan	Ijtimoiy tarmoqlar
3	Ghosting	E’tiborsiz qoldirish	“U meni ghost qildi”	Grammatik moslashuv	Kundalik nutq
4	Like	Yoqtirish belgisi	“Postga like bosdim”	Fe’llashgan shakl	Internet tili
5	Story	Vaqtinchalik post	“Story qo‘ydim”	O‘zbekcha fe’l bilan birikkan	Instagram, Telegram
6	Trend	Ommaviy urf bo‘lgan narsa	“Trendga chiqibdi”	Semantik moslashuv	Media va reklama
7	Blogger	Kontent yaratuvchi shaxs	“Bloggerlik qilmoqda”	Qo‘shimcha qabul qilgan	Media sohasi
8	Follower	Kuzatuvchi	“Followerlari ko‘paydi”	Morfologik moslashuv	Ijtimoiy tarmoqlar
9	Streaming	Onlayn uzatish	“Streaming ko‘ryapman”	O‘zlashma shakl	Media platformalar

10	Update	Yangilash	“Telefonni update qildim”	Inglizcha asos + o‘zbekcha fe’l	Texnologiy a
11	Screenshot	Ekran tasviri	“Skrin tashlab yubor”	Qisqartirilgan moslashuv	Messendjerlar
12	Block	To‘sib qo‘yish	“Uni blokladim”	O‘zbekcha qo‘shimcha bilan	Ijtimoiy tarmoqlar

Ayniqsa, yoshlar nutqida inglizcha sleng va neologizmlarning qo‘llanishi alohida e‘tiborga loyiqdir. Chunki yoshlar zamonaviy kommunikativ muhitning eng faol qatlamini tashkil etadi. Ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan “vibe”, “cringe”, “ghosting”, “mood”, “chill”, “flex”, “cancel” kabi birliklar yoshlar nutqining kundalik elementiga aylanib ulgurgan. Masalan, “Bu joyning vibe’i zo‘r ekan”, “Uning gaplari cringe tuyuldi”, “Meni ghost qildi” kabi jumlar bugungi yoshlar orasida tabiiy hol sifatida qo‘llanmoqda. Ushbu misollar inglizcha birliklarning o‘zbek tili grammatik tizimiga moslashayotganini yaqqol namoyon etadi. Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, inglizcha neologizmlar o‘zbek tiliga kirib kelgach, fonetik va morfologik jihatdan mahalliylashuv jarayonini boshdan kechiradi. Masalan, “blogger” so‘zidan “bloggerlik”, “follower” so‘zidan “followerlik”, “like” so‘zidan “likelamoq”, “block” so‘zidan “bloklamoq” kabi yangi shakllar hosil bo‘lmoqda. Bu esa o‘zbek tilining yangi leksik birliklarni o‘zlashtirish imkoniyati yuqori ekanligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ayrim neologizmlar o‘zbekcha muqobillarga ega bo‘lsa-da, yoshlar orasida ko‘proq inglizcha variantlar qo‘llanmoqda. Masalan, “yangilash” o‘rniga “update qilish”, “yuklab olish” o‘rniga “download qilish” kabi holatlar keng uchraydi. Bundan tashqari, globallashtirish jarayoni neologizmlarning ommalashuviga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Bugungi kunda internet, kino industriyasi, musiqiy platformalar va ijtimoiy tarmoqlar inglizcha yangi birliklarning dunyo bo‘ylab tez tarqalishiga xizmat qilmoqda. Natijada o‘zbek yoshlarining kommunikativ madaniyatida ham yangi til elementlari shakllanmoqda. Bu jarayon bir tomondan tilning boyishiga xizmat qilsa, boshqa tomondan milliy leksik birliklarning chekinishiga ham sabab bo‘lishi mumkin.

Demak, zamonaviy ingliz tilidagi neologizmlar o‘zbek yoshlari nutqiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ular yoshlar kommunikatsiyasining tezkorligi, qisqaligi va emotsional ifodaliligini oshirmoqda. Shu bilan birga, neologizmlar tilning zamonaviy ehtiyojlarga mos ravishda rivojlanayotganini ko‘rsatadi. Biroq bu jarayonda milliy til me‘yorlarini saqlash, o‘zbekcha muqobillarni targ‘ib qilish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Mening shaxsiy mulohazam shuki, zamonaviy ingliz tilidagi neologizmlar bugungi globallashtirish va raqamli kommunikatsiya davrining tabiiy mahsuli hisoblanadi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va texnologik taraqqiyot natijasida yuzaga kelayotgan yangi so‘zlar nafaqat ingliz tilining, balki boshqa tillarning ham leksik tarkibiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, o‘zbek yoshlari nutqida “vibe”, “cringe”, “ghosting”, “trend”, “story”, “like bosmoq”, “blok qilmoq” kabi birliklarning faol qo‘llanishi yoshlarning

zamonaviy axborot muhiti bilan chambarchas bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi. Tadqiqot davomida shuni kuzatish mumkinki, ingliz tilidan kirib kelayotgan neologizmlar o‘zbek tilining grammatik va fonetik tizimiga moslashib, yangi nutqiy shakllarni hosil qilmoqda. Masalan, “bloggerlik”, “blokلامoq”, “storilamоq”, “followerlik” kabi birliklar tilning moslashuvchanligi va ijodiy imkoniyatlarini namoyon etadi. Bu esa o‘zbek tilining zamonaviy kommunikativ ehtiyojlarga javob bera olayotganini ko‘rsatadi. Shuningdek, neologizmlar yoshlar nutqining emotsional va ekspressivligini oshirib, muloqotni qisqa, tezkor va ta’sirchan shaklda ifodalashga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda inglizcha sleng va yangi birliklarning keng qo‘llanishi yoshlar kommunikativ madaniyatining yangi bosqichga o‘tayotganidan dalolat beradi. Biroq ayrim hollarda chet tillardan kirib kelayotgan birliklarning haddan tashqari ko‘payishi milliy leksik boylikning chekinishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu sababli yangi so‘zlarni qabul qilish bilan birga, ularning o‘zbekcha muqobillarini yaratish va targ‘ib qilish ham muhim vazifa hisoblanadi.

Fikrimizcha, neologizmlar til taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichi bo‘lib, ular tilni zamon bilan hamnafas ravishda rivojlantiradi. Har bir yangi so‘z jamiyatdagi yangi tushuncha, yangi texnologiya yoki yangi madaniy hodisaning ifodasidir. Shu bois neologizmlarni faqat “begona birlik” sifatida emas, balki til rivojining tabiiy bosqichi sifatida baholash maqsadga muvofiqdir. Eng muhimi, bu jarayonda o‘zbek tilining milliy ruhini, boy leksik imkoniyatlarini va adabiy me’yorlarini saqlab qolish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonov G., Jo‘rayev O. *Tilshunoslik nazariyasi asoslari*. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2018.
2. Axmedov A. *Zamonaviy tilshunoslik va leksikologiya masalalari*. – Toshkent: Fan, 2021.
3. Crystal D. *Language and the Internet*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
4. Fromkin V., Rodman R., Hyams N. *An Introduction to Language*. – Boston: Cengage Learning, 2022.
5. Komilov N. *Til va jamiyat: o‘zaro ta’sir masalalari*. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019.
6. Qahhorova M. *O‘zbek tilida yangi so‘zlarning shakllanishi va qo‘llanilishi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
7. Qosimova D. *O‘zbek tili leksikasi taraqqiyotida neologizmlarning o‘rni*. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021.

8. Rustamov Sh. *Zamonaviy o‘zbek tili leksikasi: yangilanish va rivojlanish tendensiyalari*. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.

9. To‘xliyeva Sh. “Internet tilining lingvistik xususiyatlari (o‘zbek tili materiali asosida).” // *Filologiya masalalari jurnali*. – Toshkent, 2022. – №3.

10. Yule G. *The Study of Language*. – Oxford: Oxford University Press, 2020.

